

Παρουσίαση Νιαζί

Κυρίες και κύριοι, φίλες και φίλοι,

Συνήθως στις παρουσιάσεις βιβλίων, αποφεύγω τις αγιογραφίες, τα μεγάλα λόγια και τις πομπώδεις εκφράσεις. Άλλωστε, το έργο του καθενός μιλά, ή θα έπρεπε να μιλά από μόνο του. Δεν θα ήταν όμως καθόλου υπερβολικό να πω ότι είναι ιδιαίτερη τιμή για μένα που μου δίνεται η ευκαιρία να μιλήσω για την πρόσφατη δουλειά, όχι μόνο ενός καταξιωμένου και πολυγραφότατου ακαδημαϊκού, αλλά ενός ανθρώπου ο οποίος μέσα σε πολύ αντίξοες συνθήκες, στάθηκε απέναντι στους εθνικισμούς και των δύο κοινοτήτων και όχι απλά επιβίωσε αλλά κυρίως επιβεβαιώθηκε, τόσο για τους κινδύνους που ελλοχεύουν για τον τόπο μας, όσο και για το τι έπρεπε ή πρέπει να γίνει.

Το δίτομο βιβλίο του Νιαζί Κιζιλγκιουρεκ πραγματεύεται την ιστορία της εθνοτικής βίας στον τόπο μας, άλλωστε ιστορία χωρίς βία δεν γράφεται, και δεν αναφέρομαι στη γνωστή ρήση του Μαρξ ότι η βία είναι η μαμμή της ιστορίας, αλλά στο ότι τα κυριότερα ιστορικά γεγονότα, τα σημεία καμπής στην ιστορία αφορούν βία, συγκρούσεις, πολέμους, επαναστάσεις.

Όπως ο ίδιος ο συγγραφέας σημειώνει, η εθνοτική βία στην Κύπρο δεν ήταν αποτέλεσμα των πολιτισμικών και θρησκευτικών διαφορών ή του συναισθήματος του μίσους. Τα βαθύτερα αίτια της θα πρέπει να αναζητηθούν στον άνισο εκσυγχρονισμό των δύο κοινοτήτων κατά την περίοδο της κυπριακής νεωτερικότητας, στο γεγονός ότι η – άλλοτε «κυρίαρχη» – Τουρκοκυπριακή κοινότητα ήταν πλέον αδύναμη μπροστά στην ισχυρότερη Ελληνοκυπριακή, στο δίπολο «ανώτερη – υποδεέστερη» ομάδα ως παράμετρος διαμόρφωσης των μεταξύ τους σχέσεων, στην ασυμφωνία στις επιδιώξεις των δύο ομάδων για το μέλλον της Κύπρου και, το σημαντικότερο, στη διαμάχη τους για κυριαρχία. Το θεμέλιο της εθνοτικής βίας στην Κύπρο είναι οι αντιμαχόμενες επιδιώξεις και οι συγκρούσεις για το πολιτικό στάτους ανάμεσα σε κοινότητες που μοιράζονται τον ίδιο γεωγραφικό χώρο.

Όμως το επίσημο αφήγημα της κάθε πλευράς φορτώνει όλες τις ευθύνες στην «άλλη» πλευρά, και η κάθε πλευρά ήταν το «θύμα» που πάντοτε έχει το δίκαιο με το μέρος της. Ο Νιαζί τονίζει ότι ενόσω δεν αμφισβητείται η επιλεκτική μνήμη του παρελθόντος, που τροφοδοτεί το εθνικιστικό αφήγημα του παρόντος, οι επιτηρητές της μνήμης δηλαδή η κυρίαρχη ελίτ, η εξουσία κρατά σε ομηρία το μέλλον.

Για πρώτη φορά σε μια κυπρολογική μελέτη χρησιμοποιείται ο όρος «μνησικακία» για να εξηγήσει τη συγκρουσιακή αλληλεπίδραση των δύο κοινοτήτων. Η κάθε μια θεωρεί την άλλη υπεύθυνη για την ματαίωση των εθνικών και κοινωνικών της προσδοκιών. Η ΕΚ κοινότητα αποδίδει στην ΤΚ την ματαίωση του εθνικού ονείρου της ένωσης και η ΤΚ αποδίδει στην ΕΚ την κακοδαιμονία της, τον αποκλεισμό της σε κοινότητα δεύτερης κατηγορίας και τη ματαίωση του στόχου της διχοτόμησης. Και άρα αναδεικνύεται το αίσθημα της μνησικακίας, της νομιμοποίησης της χρήσης βίας ως απάντησης και της θυματοποιημένης αφήγησης. Το βιβλίο περιγράφει με μεγάλη αντικειμενικότητα, χρησιμοποιώντας εξαντλητικά στοιχεία με ιστορική ακρίβεια τις βιαιότητες και τις απάνθρωπες ενέργειες της μιας κοινότητας εναντίον της άλλης. Αναδεικνύει τον ρόλο των Άγγλων στην ενίσχυση και την καλλιέργεια της εχθρότητας και του διχασμού ενόσω ήταν στην Κύπρο, και επίσης τον ρόλο των ηγεσιών των δύο κοινοτήτων που επένδυσαν στον εθνικισμό της κάθε μιας για πετύχουν τη συμμετοχή των πολιτών στην επίτευξη των εθνικών τους στόχων. Σημειώνεται επίσης ο ρόλος των δύο μητέρων πατρίδων στη συντήρηση των αλληλοσυγκρουόμενων στόχων και της εχθρότητας μεταξύ των κοινοτήτων.

Οι δύο κοινότητες στην Κύπρο αποτελούν ένα κλασσικό παράδειγμα δημιουργίας, καλλιέργειας και συντήρησης αυτού που αποκαλείται διομαδικός ανταγωνισμός. Σύμφωνα με τον Τσουκαλά, η ίδια η πρόσληψη της κοινότητας, του «εμείς», παραπέμπει στους «εκτός», στους άλλους. Και με αυτή την έννοια, κάθε κοινωνία ορίζει το ξένο ταυτόχρονα και με τους ίδιους όρους με τους οποίους επιχειρεί να ορίσει και τον εαυτό της. Και την ίδια στιγμή, κατασκευάζει και παγιώνει τις συμβολικές εκείνες πρακτικές που επιτρέπουν τη διαφοροποίηση των εντός από

τους εκτός. Από την ανέγερση των πρώτων τειχών στην αρχαιότητα, που όριζαν το εντός από το εκτός, μέχρι τη θέσπιση των υπηκοοτήτων, ο ορισμός και η προστασία της κοινότητας εκφράζεται με την παραγωγή ειδικών κανόνων συμπεριφοράς απέναντι στους άλλους και στους ξένους—κανόνων που στηρίζονται στη διάκριση και στη διαφοροποίηση.

Πέρα όμως από τις κοινωνικές ταυτότητες που γεννιούνται μέσα από μια διαδικασία προσδιορισμού και κανονικοποίησης, υπάρχουν και οι ενσυνείδητες κατασκευασμένες ταυτότητες οι οποίες είναι απαραίτητες για την επίτευξη σκοπών και επιδιώξεων μιας ομάδας, συνήθως της κυρίαρχης, που διαθέτει τα μέσα για την κατασκευή και στη συνέχεια την επιβολή της νέας ετερότητας.

Όταν ένας άνθρωπος βιώνει ένα απειλητικό για τη ζωή του γεγονός, αντιμετωπίζει ένα άγχος θανάτου. Η συνεχής επίκληση αυτού του γεγονότος από τις κυρίαρχες ελίτ, που στην περίπτωση της Κύπρου παρόμοια γεγονότα υπάρχουν πολλά και στις δύο πλευρές, έχει ως κύριο στόχο την επικράτηση του φόβου. Ενεργοποιεί τα πιο πρωτόγονα αντανεκλαστικά των ανθρώπων και τους κάνει να προτιμούν την ασφάλεια, την ψευδεπίγραφη ασφάλεια της υποταγής από τους κινδύνους της ελευθερίας. Και ασφαλώς υποταγή είναι η αποδοχή του σάτους κβo και ελευθερία είναι η επανένωση. Χάρη λοιπόν στην εξουσιαστική κατασκευή του φόβου, η κοινωνία βρίσκεται εγκλωβισμένη στις επιλογές της εξουσίας και σπρώχνεται να «συναινεί» στην επιδίωξη της εξουσίας για μετασχηματισμό της σε μια φοβική κοινωνία που βασίζεται στην υποψία.

Διαβάζοντας το βιβλίο του Νιαζί, και τη δυσανάλογη βία, τους νεκρούς, τους προδότες και τους ήρωες σε αυτό τον τόπο ως προς τον πληθυσμό μας, συνειδητοποίησα ότι η τελευταία πράξη βίας σε μεγάλη κλίμακα, ο πόλεμος του '74, έφερε και το τέλος της βίας, μια ειρήνη που την αποκαλούμε «κατάπαυση του πυρός», με ένα τεράστιο κόστος: τον διαχωρισμό. Και ειρήνη με διαχωρισμό δεν μπορεί να υπάρξει.

Ατυχήσαμε, αγαπητοί φίλες και φίλοι. Ατυχήσαμε να είμαστε ένα μικρό νησί, έρμαιο των ορέξεων της Δύσης στο ξεκίνημα του ψυχρού πολέμου, αβύθιστο αεροπλανοφόρο του NATO. Ατυχήσαμε να έχουμε πολιτική ηγεσία που διακατεχόταν από μεγαλοϊδεατισμό και μνησικακία, απότομη ανάληψη υπέρμετρης εξουσίας και οικονομικής δύναμης. Ατυχήσαμε που δεν είχαμε διορατικότητα, τόλμη, πολιτική εμπειρία. Όλα αυτά όμως, τότε. Σήμερα; Για το σήμερα θα λέμε κάποτε ότι ατυχήσαμε να έχουμε, τουλάχιστον σε αυτή την πλευρά του νησιού μας, στο πηδάλιο της εξουσίας ανθρώπους που έθεσαν το προσωπικό και οικογενειακό τους συμφέρον πάνω από το συμφέρον της πατρίδας, του τόπου μας. Θα λέμε ότι ατυχήσαμε να έχουμε ανθρώπους που όχι δεν τόλμησαν, αλλά που επέλεξαν να κρατήσουν αυτό τον τόπο και το λαό μας μοιρασμένο παρά να εκχωρήσουν ένα κομμάτι εξουσίας στους «άλλους». Και το πετυχαίνουν αυτό ακολουθώντας τη δοκιμασμένη μέθοδο του φόβου και της εθνικοφροσύνης.

Η χρήση του φόβου, σε συνδυασμό με την εθνικοφροσύνη και το αίσθημα της μνησικακίας, είναι η κυρίαρχη εικόνα της Κύπρου τα τελευταία 70 χρόνια. Στην από δω πλευρά, αν και ισχύει και στην τουρκοκυπριακή κοινότητα σε άλλες αναλογίες, η Κυπριακή Δημοκρατία είναι χτισμένη πάνω στα θεμέλια της εθναρχούσας εκκλησίας, της ΕΟΚΑ και της εθνικοφροσύνης. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '40 και την επιρροή του ελληνικού εμφυλίου στην κυπριακή πολιτική σκηνή, η εθνικοφροσύνη αναδείχθηκε σε κυρίαρχη εθνική και υπερκομματική αξία αποκτώντας στοιχεία συλλογικής ταυτότητας. Όταν σήμερα μιλάμε για κανονικό κράτος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι δομές αυτού του κράτους είναι με τέτοιο τρόπο διαμορφωμένες που σταματούν εν τη γενέση τους οποιοσδήποτε σκέψεις διαφορετικές από την επικρατούσα αντίληψη. Αυτό που ο Νιαζί ονομάζει «επιτηρητές της μνήμης». Αυτά τα άβατα, οι ιερές αγελάδες της ιστορίας για τις οποίες απαγορεύεται κανείς να αναφερθεί διαφοροποιούμενος από το –για δεκαετίες- παγιωμένο μύθευμα. Είναι μια διαδικασία που ξεκίνησε δεκαετίες πριν από την ανεξαρτησία, και κρατάει μέχρι σήμερα. Αλυτρωτισμός, αντιτουρκισμός, αντικομμουνισμός, αντι-οτιδήποτε είναι χρήσιμο σε κάθε περίπτωση για να κρατάει το ποίμνιο σε καθεστώς φόβου για το διαφορετικό.

Αν αφαιρέσουμε τις πομπώδεις περιγραφές για τον προαιώνιο πόθο της Ένωσης, για τον όρκο της Φανερωμένης, για τους 12 Αποστόλους που ίδρυσαν την ΕΟΚΑ, για τους χιλιάδες ήρωες του '55-'59, στην Κύπρο των ηρώων και των αγίων, (ξέρετε όλα αυτά ιστορικά είναι σάλτσες που προστέθηκαν μεταγενέστερα), αν τα αφαιρέσουμε όλα αυτά και δούμε τα γεγονότα απογυμνωμένα από τις εθνικιστικές φανφάρες, τότε θα μπορέσουμε να μιλήσουμε για τους κυπριακούς εθνικισμούς, και για το πως γεννήθηκαν, πως μεγάλωσαν και πως κατέστρεψαν τον τόπο μας. Θα μπορέσουμε να δούμε τα τζάκια και τους τσιφλικάδες και τα συμφέροντα τους πίσω από τα συνθήματα. Θα μπορέσουμε να απομυθοποιήσουμε ηγέτες, αγάλματα, οδούς και λεωφόρους.

Σε μια χώρα γεμάτη με αγάλματα στρατηγών που μας θυμίζουν τον πόνο του άλλου χαιρέκακα, λεωφόρους με ονόματα πολιτικών ηγετών που εργάστηκαν άοκνα ενάντια στη συμφιλίωση των δύο κοινοτήτων, ο Νιαζί θεωρεί αναγκαιότητα την σχηματοποίηση και την απογύμνωση των ιστορικών γεγονότων από την κυρίαρχη μνησικάκη αφήγηση. Εγώ θα πρόσθετα ότι θα μπορέσουμε να στήσουμε αγάλματα των Χικμέτ και Γκιουρκάν, των Καβάζογλου και Μισιαούλη στο κέντρο της Λευκωσίας, θα μπορέσουμε να φτιάξουμε μνημείο αγωνιστών των απεργιών του 48, να οδηγούμε στη λεωφόρο Λεμονιάς και στην οδό ελιάς, στο αεροδρόμιο Ειρήνης και Φιλίας, και όχι Κυπριανού, Ντενκτάς, Κληρίδη, Μακάριου, Γρίβα, Καραολάνογλου κτλ. Και όλα αυτά, μόνο αν καταφέρουμε να επουλώσουμε τις πληγές του παρελθόντος, να αμφισβητήσουμε τις εθνικές αφηγήσεις και να πορευθούμε χωρίς την ανάγκη ύπαρξης ενός εχθρού.